3. Código de Processo Penal Decreto-LEI N 3.689, DE 3 DE OUTUBRO DE 1941. URL: https://www.jusbrasil.com.br/topicos/10653159/artigo-304-do-decreto-lei-n-3689-de-03-de-outubro-de-1941.

4. Pedro Magalhães Ganem. Como é um processo criminal? 2017. P. 3. URL: https://pedromaganem.jusbrasil.com.br/artigos/409481901/como-e-um-processo-criminal.

5. Transparency International, Brazil: one million people demand accountability. 2014. URL: https://www.transparency.org/news/feature/brazil_ one_million_people_demand_ accountability.

6. Transparency International, Corruption Perceptions Index. 2012. URL: https://www.transparency.org/cpi2012/results.

7. Código de Processo Penal Decreto-LEI N 3.689, De 3 De outubro de 1941. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/Constituicao. htm#art128%C2%A71.

8. Constitucao da republica federativa do Brasil de 1988 capitulo III da seguranca publica Арт. 144 URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/ Constituicao/Constituicao.htm.

9. Andrey Borges de Mendonça. The Criminal Justice System in Brazil: a brief account 2014. P. 67. URL: https://independent.academia.edu/borgesandrey.

10. Dennys Antonialli, Jacqueline de Souza Abreu, Francisco Brito Cruz Joana Varon Ferraz Katitza Rodríguez, Luiz Alberto Perin Filho, Mariana Giorgetti Valente, Seth Schoen, Necessaryand & Proportionate Vigilância das Comunicações Pelo Estado Brasileiro e a Proteção a Direitos Fundamentais. URL: https://www.internetlab.org.br/wp-content/uploads/2016/01/ ILAB_ Vigilancia_Entrega_v2-1.pdf.

КУХТА М. І.,
студентка ІІ курсу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

КУШПІТ В. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

УДК 343.13
DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.19

РОЛЬ І МІСЦЕ ПОСАДИ ПРОКУРОРА НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

У статті досліджено сутність інституту прокуратури, місце і роль прокуратури України. Надаємо інформацію про стан наукового дослідження даного питання, а також різні тлумачення «прокуратури» у розумінні науковців, одне

із них: «прокуратура – це організаційно самостійна державна інституція, яка при виконанні своїх повноважень активно взаємодіє з усіма гілками державної влади і є важливим елементом у забезпеченні балансу між ними». Також хотілося б наголосити на тому що, в Україні активно відбувались і надалі відбуваються євроінтеграційні процеси, які спровокували зміни в гілках влади, у т. ч. в діяльності судових і правоохоронних органів. На основі статті можна порівняти, які ж ідеї поділу влади виникали у Європі. Крім цього, стаття присвячена дослідженню визначення функціональної спрямованості діяльності прокурора, розглянуті його процесуальні функції. Вказуємо на те, що участь прокурора у процесуальній діяльності є не менш важлива, включаючи прокурорський нагляд, надання висновків. Звертаємо увагу на Закон України «Про прокуратуру», у якому чітко вказані найголовніші функції прокурора. Наголошуємо на те, що прокуратура – це елементом системи стримувань і противаг, який запобігає прийняттю незаконних актів та здійсненню протиправних дій, сприяє взаємодії гілок влади з метою підтримання режиму законності та правопорядку, забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина згідно національного законодавства. Висвітлено основні ознаки прокуратури. Надаємо інформацію, яка стосується структури прокуратури в Українській державі та її можливі зміни у разі потреби, але за рішенням Генерального прокурора. Згадано найголовніші засади, якими керується прокурор при безпосередній діяльності. Проведений аналіз державотворчої практики прокуратури у провідних державах сучасного світу, а саме Німеччина, Сполучені Штати Америки, Франція та Англія, які дають нам уявлення про роль і головні засади існування прокуратури за кордоном. Якщо говорити про діяльність органу прокуратури в ФРН, то він входить до системи органів юстиції, тобто виконавчої влади. Якщо розглядати питання прокуратури у Франції, то також її віднесемо теж до виконавчої гілки влади. Прокуратура є централізованою системою органів. Вона діє в особі генеральних прокурорів, генеральних адвокатів і їхніх заступників при апеляційному та касаційному судах, прокурорів республіки і їх заступників при судах великої інстанції. На відміну від Франції та Німеччини, в Англії відсутня самостійна система органів прокуратури в механізмі держави. Прокуратура США належить і підпорядковується системі Міністерства юстиції і є невід'ємною складовою частиною у здійсненні правосуддя. Генеральний прокурор США – голова міністерства юстиції США, виконує функції нагляду за дотриманням законності на території Сполучених Штатів. Можемо побачити у самій статті деякі відмінності у функціонуванні прокуратури в системі державних органів різних зарубіжних країн, але у кінцевому результаті слід зазначити, що продуктивний та успішних розвиток усіх вище згаданих держав, не можливий без нормальної діяльності прокуратури. Приділено увагу значенню діяльності прокурора в іноземних державах. У висновку наголошується на важливості діяльності прокуратури в Україні та й в інших країнах зокрема.

Ключові слова: *прокурор, гілки влади, засади діяльності прокуратури, функції прокурора, ознаки прокуратури, місце прокуратури в іноземних державах, зарубіжний досвід.*

Kukhta M. I., Kushpit V. P. The role and place of the prosecutor's position on the example of Ukraine and some foreign countries

The article examines the nature of the prosecutor's office, the place and role of the Ukrainian prosecutor's office. We provide information about the state of scientific research of this issue, as well as various interpretations of the "prosecutor's office" in the understanding of scientists, one of them: "the prosecutor's office is an organizationally

independent state institution, which in the performance of its powers actively interacts with all branches of state power and is an important element in ensuring a balance between them". I would also like to emphasize that, in Ukraine, the European integration processes that provoked changes in the branches of power, including in the activity of the judicial and law enforcement bodies, actively took place and continue to take place. Based on the article, you can compare what ideas of separation of powers have arisen in Europe. In addition, this article is devoted to the study of determining the functional orientation of the prosecutor's activity, including its procedural functions. We point out that the involvement of the prosecutor in the proceedings is equally important, including prosecutorial supervision, the provision of conclusions. We pay attention to the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" which clearly outlines the main functions of the prosecutor. We emphasize that the prosecutor's office is an element of the system of checks and balances, which prevents the adoption of illegal acts and unlawful actions, promotes the interaction of branches of power in order to maintain the regime of law and order, ensure and protect the rights and freedoms of the individual and citizen in accordance with national legislation. The main features of the prosecutor's office are highlighted. We provide information regarding the structure of the prosecutor's office in the Ukrainian state and its possible changes if necessary, but at the discretion of the Prosecutor General. The main principles that the prosecutor guides in direct activity are mentioned. The analysis of the state practice of the prosecutor's office in the leading states of the modern world, namely Germany, the United States of America, France and England, gives us an idea of the role and main principles of the existence of the prosecutor's office abroad. If we analyze the activities of the prosecutor's office in Germany, it is part of the system of bodies of justice, ie the executive power (Ministry of Justice). If we consider the issue of the prosecutor's office in France, we will also refer it to the executive branch of power. The prosecutor's office is a central system of bodies. It acts on behalf of the Attorneys General, Attorneys General and their Deputies at the Courts of Appeal and Cassation, Prosecutors of the Republic and their Deputies at the Grand Courts, having the status of magistrates of the judicial system. Unlike France and Germany, there is no independent system of public prosecutors in the mechanism of the state in England. The US Attorney's Office is owned and operated by the Department of Justice and is an integral part of the administration of justice. The United States Attorney General, the Department of Justice, is responsible for overseeing law enforcement in the United States. We can see in the article some differences in the functioning of the prosecutor's office in the system of state bodies of different foreign countries, but in the end it should be noted that productive and successful development of all the above-mentioned states is not possible without the normal activity of the prosecutor's office. Attention is paid to the importance of the prosecutor's activity in foreign countries. The conclusion emphasizes the importance of the prosecutor's office in Ukraine and in other countries in particular.

Key words: *prosecutor, branches of power, principles of prosecutor's office, functions of prosecutor, signs of prosecutor's office, place of prosecutor's office in foreign countries, foreign experience.*

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі і місця посади прокурора в Україні та аналіз становища даної державної посади в іноземних державах.

Вступ. Прокуратура України становить єдину систему, яка здійснює встановлені Основним Законом України – Конституцією України, функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Розвинені, демократичні країни у більшості мають такий державний орган, як прокуратура. Тому вивчення місця і ролі чи удосконалення системи роботи прокуратури не втрачає своєї актуальності уже протягом кількох років.

Питання місця та ролі прокуратури як одного із головних учасників публічних відносин в системі органів публічної влади завжди було в центрі уваги вчених-юристів. Питанням діяльності органів прокуратури в механізмі публічного управління у своїх працях приділяли увагу такі вчені, як О.М. Бандурка, Ю.М. Грошевий, В.В. Долежан, М.В. Косюта, М.Й. Курочка, А.О. Любович, І.Є. Марочкін, В.Т. Нор, А.І. Палюх, М.А. Погорецький, Є.М. Попович, А.П. Гель, Н.О. Рибалка, М.В. Руденко, С.М. Стахівський, М.М. Тищенко, В.В. Шуба, П.М. Шумський, Л.Д. Удалова, М.К. Якимчук.

Результати дослідження. Прокурор – особливий суб'єкт кримінального процесу, його участь викликана необхідністю виконання представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом (Закон України «Про прокуратуру України», КПК та ін. нормативно-правовими актами).

Євроінтеграційні процеси в Україні активували зміни в розподілі гілок влади. Зокрема, набуло особливої актуальності питання про визначення місця прокуратури з-поміж гілок влади. Такі процеси є очікуваними, оскільки, ставши членом Ради Європи, Україна взяла на себе певні зобов'язання перед європейським співтовариством щодо запровадження стандартів діяльності судових і правоохоронних органів, притаманних демократичній правовій державі. У юридичних системах розвинутих країн важливе місце відведено органам прокуратури, діяльність яких спрямована на забезпечення верховенства права. Слід наголосити, що у більшості країн функції прокуратури переважно обмежуються кримінальним переслідуванням і підтриманням державного обвинувачення в суді. Функціональна складова правового статусу прокуратури визначає її місце з-поміж гілок влади. Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. У Європі ідея поділу влади найґрунтовніше висвітлена у працях І. Канта та Г.В. Гегеля, у Сполучених Штатах Америки – Т. Джефферсона та Д. Медісона і вперше практично реалізована в Конституції 1787 р. До основних проблем належать, по-перше, місце прокуратури в системі органів державної влади та, по-друге, її функції з урахуванням цілей і завдань, які стоять перед прокуратурою. Погляди вчених-юристів і практичних працівників щодо місця прокуратури в системі поділу влади вражають різноманітністю, що спричиняє труднощі їх класифікації. Чимало авторів, прагнучи наголосити на самостійності й винятковості своєї позиції, використовували різні формулювання для визначення однакових за сутністю понять [1, с. 101–102].

Погоджуємось із тлумаченням науковця А. Геля дефініції «прокуратура», а саме прокуратура – це організаційно самостійна державна інституція, яка при виконанні своїх повноважень активно взаємодіє з усіма гілками державної влади і є важливим елементом у забезпеченні балансу між ними. Прокуратура забезпечує захист від протиправних посягань суспільного та державного ладу, прав і свобод людини, а також основ демократичного устрою державної влади засобами та методами, передбаченими законом. Прокуратура не підпорядкована законодавчій, виконавчій або судовій владі, оскільки її діяльність не залежить від будь-якої гілки влади, що згруповані в державі відповідно до Конституції України 1996 р. [2, с. 65–66].

Прокуратура – це організаційно самостійна державно-правова інституція, яка при виконанні своїх повноважень активно взаємодіє з усіма гілками державної влади та є важливим елементом забезпечення балансу між ними. Функції прокуратури – це основні напрямки діяльності прокуратури, що виражають її сутність і призначення. На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України [3, с. 56].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, на яку згідно з Конституцією України та вказаним Законом покладаються функції 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом і главою 12 розділу ІІІ Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при

застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Ст. 5 Закону «Про прокуратуру України» надає виключне право прокуророві здійснювати прокурорські функції. Делегування функцій прокуратури, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається [4].

Варто наголосити, що у процесуальній літературі роль прокурора традиційно трактували крізь призму його наглядової діяльності. М.А. Чельцов, В.Г. Даєв, Н.С. Алексєєв та інші дослідники, опираючись на законодавче визначення прокурорської діяльності як здійснення «вищого нагляду», обґрунтували концепцію, згідно з якою впродовж усього кримінального судочинства єдиною функцією прокурора є нагляд за дотриманням законів [5, с. 72; 6, с. 51; 7, с. 39]. Керівництво розслідуванням, підтримання обвинувачення тлумачились як правові засоби, що їх використовує прокурор під час здійснення нагляду за законністю. Навіть затвердження обвинувального висновку характеризувалося як діяльність за своєю суттю наглядова [8, с. 79].

Таким чином, державно-правову функцію прокуратури як державного інституту розглядали як єдину функцію прокурора, здійснювану ним і в кримінальному процесі. На нашу думку, таке ототожнення є неправильним, бо, як справедливо зазначив В.М. Савицький, за такого трактування участі прокурора в процесі стирається будь-яке розрізнення між процесуальними і непроцесуальними формами його діяльності [9, с. 29]. Визначення прокурора як органу нагляду і нині знаходить чимало прихильників серед процесуалістів.

За своїм призначенням прокуратура є елементом системи стримувань і противаг, який не тільки запобігає прийняттю незаконних актів та здійсненню протиправних дій, а й сприяє взаємодії гілок влади з метою підтримання режиму законності та правопорядку, забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина. Прокуратура має низку конституційних і законодавчо закріплених ознак, а саме: 1) це єдина централізована система, яка здійснює покладені на неї функції автономно і має особливий конституційний механізм призначення керівника цієї системи – Генерального прокурора України; 2) її повноваження, організація і порядок діяльності визначаються окремим законом; 3) одним із принципів організації та діяльності прокуратури є її незалежність від будь-яких органів державної влади; 4) незалежність та єдність забезпечуються жорсткою централізацією і внутрішньою побудовою органів прокуратури, заснованою на принципі суворого підпорядкування [10, с. 57].

Органи прокуратури в установленому порядку й у межах своєї компетенції вирішують питання, що випливають із загальновизнаних норм міжнародного права, а також укладених Україною міждержавних договорів. Прокурор може бути залучений судом до участі у справі або вступати в справу за своєю ініціативою для надання висновків з метою здійснення покладених на нього обов'язків. Участь прокурора у процесі для надання висновків у справі є обов'язковою у випадках, передбачених законом, або коли суд визнає це за необхідне [11, с. 37].

Систему прокуратури України становлять: 1) Офіс Генерального прокурора; 2) обласні прокуратури; 3) окружні прокуратури; 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

У разі потреби за рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Діяльність прокуратури ґрунтується на засадах: 1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; 3) територіальності; 4) презумпції невинуватості; 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) політичної нейтральності прокуратури; 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; 8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень

поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом; 9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; 10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [12, с. 55–56].

Процесуальні функції прокурора та надані йому КПК України процесуальні права й обов'язки, спрямовані на їх реалізацію, котрі утворюють його процесуальний статус, істотно відрізняються від тих, які були визначені у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 р. У 2012 р. відбувся злам підходів до розуміння сутності та змісту прокурорського нагляду у кримінальному провадженні внаслідок системних змін у структурі кримінальної процесуальної діяльності.

Розглянувши основне призначення посади прокурора в Україні, проаналізуємо значення та місце прокурора в іноземних державах.

Вивчаючи практику зарубіжних країн, можна зазначити, що: по-перше, навіть як складова якоїсь традиційної гілки державної влади прокуратура в будь-якому суспільстві зберігає свою неповторність і наділена функціями, які не властиві для інших державних структур; по-друге, незалежно від ступеня інтеграції прокуратури до інших державних структур вона зберігає певний рівень організаційної відокремленості й автономії при реалізації своїх функцій [1, с. 105].

Прокуратура Німеччини була заснована в XIX ст. за французьким зразком. Головним завданням прокуратури у Німеччині було кримінальне переслідування: порушення кримінальних справ, пред'явлення обвинувачення і приведення вироку у виконання. Органи прокуратури діють при судах. При Федеральному суді функції прокуратури виконуються Генеральним прокурором Федерації і підлеглими йому прокурорами, при Верховних судах земель – Генеральним прокурором землі і підпорядкованими йому прокурорами, при судах перших інстанцій (амтсгеріхтах і ландгеріхтах) – через Головного прокурора (der Oberstaatsanwalt) і підлеглих йому прокурорів. Прокурор бере участь, головним чином, у судочинстві по кримінальних справах. У цивільному процесі участь прокурора обмежується участю лише в небагатьох випадках, а саме у справах, що випливають зі шлюбно-сімейних правовідносин.

Зовсім іншою була ситуація у Франції. Прокуратура Франції є складовою частиною структури Міністерства юстиції і має особливе призначення забезпечувати дотримання кримінальних законів. Вона порушує кримінальні справи, здійснює нагляд за органами розслідування, підтримує обвинувачення в суді, контролює законність судових вироків і їх виконання. Входження прокуратури до системи юстиції зумовило її організацію і функціонування при судових органах: трибуналах великої інстанції, апеляційних і касаційних судах. У цивільному судочинстві участь прокурора можлива в процесуальних формах порушення цивільної справи через пред'явлення позову від імені держави, а також участь у процесі для надання висновку по справі. Особливі повноваження прокурора передбачені у справах про оголошення громадянина безвісно відсутнім.

На відміну від Франції та Німеччини, в Англії відсутня самостійна система органів прокуратури в механізмі держави. Властиві для прокуратури завдання і функції виконують інші службові особи – Генеральний аторней і його представники, місцеві аторнеї. Генеральний аторней є керівником адвокатури в масштабі Англії та одночасно виконує роль представника держави і уряду в цивільному процесі у справах, які мають суспільний характер щодо масштабності впливу на широкі верстви населення.

Звичайно, треба звернути увагу і на функціонування прокуратури у США, що складається з двох самостійних систем – Федеральної прокуратури і прокуратури штатів. Федеральна прокуратура очолюється Генеральним Аторнеєм (Генеральним прокурором), він же Міністр юстиції – вища посадова особа Федерального Уряду в галузі юриспруденції. Він і його заступники представляють США при вирішенні будь-яких юридичних питань, а також здійснюють юридичну допомогу Президенту і керівникам інших міністерств. Прокуратура

штатів також відноситься до виконавчих органів влади, її очолює Головний прокурор штату, який є вищим чиновником органів юстиції та із своїми помічниками представляє інтереси штату в судах і в процесах, які зачіпають інтереси всього населення. Головний прокурор також надає консультацію Губернатору та іншим офіційним особам щодо тлумачення і застосування законів штату. Але основною функцією прокуратури США є порушення кримінального переслідування і підтримання державного обвинувачення в суді [11, с. 39–41].

Висновки. Узагальнюючи вище написане, можна зробити висновок, що прокуратура займає гідне місце в системі державної влади і є важливим елементом у механізмі діяльності правової сфери в Україні, а також і в інших іноземних державах. Якщо згадувати про функції посади прокурора, то побачимо певні відмінності у завданнях діяльності прокурорів України, Німеччини, Франції, Англії та США. Але незважаючи на це, ми можемо чітко та впевнено стверджувати, що прокуратура виконує роль важливого елемента збалансування усієї системи державної влади. Від ефективності функціонування якого залежить майбутнє держави, і це впливатиме на політичний, соціальний, економічний і культурний розвиток загалом.

Список використаних джерел:

1. Косюта М. Роль і місце прокурора в системі поділу влади. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 2017. С. 101–113.

2. Судові та правоохоронні органи України : навчальний посібник / А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова. Київ : МАУП, 2004. С. 269.

3. Бурбика М.М., Уткіна М.С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016. С. 123.

4. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2–3. С. 12.

5. Даев В.Г. Процессуальные функции и принцип состязательности в уголовном судопроизводстве. *Правоведение*. 1974. № 1. С. 64–73.

6. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс : учебник. Москва : Госюриздат, 1962. 503 с.

7. Мирошниченко И.Я. Прокурор в стадии предварительного расследования уголовных дел. *Вестник Московского университета*. 1973. № 2. С. 36–47.

8. Чеканов В.Я. Прокурорский надзор на отдельных этапах предварительного следствия. Саратов, 1974. 95 с.

9. Савицкий В.М. Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. Москва : Наука, 1975. 383 с.

10. Гречанюк С., Мартинюк О. Деякі питання сучасного визначення місця прокуратури в системі органів публічного управління. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2017. С. 55–62

11. Плахіна І.В. Особливості органів прокуратури в зарубіжних країнах. *Часопис Академії адвокатури України.* Т. 7. № 4 (25). 2014. С. 37–42.

12. Терещук Г.А. Судові та правоохоронні органи України. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 «Право» денної та заочної форм навчання. Луцьк : ЛНТУ, 2017. 109 с.